



IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.



MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdamova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	



XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODELI.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	



SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI

Jabborov Elbek Erkin o'g'li

Qarshi davlat texnika universiteti mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0006-3051-408X

Email: elbekjabborov0100@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada sanoat korxonalari tuzilmasini takomillashtirish mexanizmi zamonaviy iqtisodiy rivojlanish sharoitida sanoat samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda sanoat korxonalarining tashkiliy, texnologik va tarmoq tuzilmasi, ularning o'zaro bog'liqligi hamda ishlab chiqarish samaradorligiga ta'siri nazariy va amaliy jihatdan yoritiladi. Sanoat korxonalari tuzilmasini optimallashtirishda diversifikatsiya, ixtisoslashuv, klasterlashuv va innovatsion rivojlanish mexanizmlarining o'rni asoslab beriladi. Shuningdek, ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanish, boshqaruv tizimini takomillashtirish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiluvchi iqtisodiy-uslubiy yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari sanoat korxonalari tuzilmasini takomillashtirish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, investitsiya faolligini kuchaytirish va mintaqaviy sanoat rivojlanishini barqarorlashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: sanoat korxonalari, tashkiliy tuzilma, ishlab chiqarish tuzilmasi, tuzilmani takomillashtirish mexanizmi, diversifikatsiya, ixtisoslashuv, klasterlashuv, innovatsion rivojlanish, boshqaruv samaradorligi, raqobatbardoshlik.

Abstract. This scientific article provides a comprehensive analysis of the mechanism for improving the structure of industrial enterprises as a key factor in enhancing industrial efficiency under modern economic development conditions. The study examines the organizational, technological, and sectoral structures of industrial enterprises, their interrelationships, and their impact on production efficiency from both theoretical and practical perspectives. The role of diversification, specialization, clustering, and innovation-driven development mechanisms in optimizing the structure of industrial enterprises is substantiated. In addition, economic and methodological approaches aimed at the efficient use of production resources, improvement of management systems, and enhancement of competitiveness are analyzed. The research findings enable the formulation of scientific and practical conclusions on increasing production efficiency, strengthening investment activity, and ensuring sustainable regional industrial development through the improvement of industrial enterprise structures.

Key words: industrial enterprises, organizational structure, production structure, structural improvement mechanism, diversification, specialization, clustering, innovation-driven development, management efficiency, competitiveness.

Аннотация. В данной научной статье механизм совершенствования структуры промышленных предприятий комплексно анализируется как один из ключевых факторов повышения промышленной эффективности в условиях современного экономического развития. В исследовании с теоретической и практической точек зрения раскрываются организационная, технологическая и отраслевая структуры промышленных предприятий, их взаимосвязь и влияние на производственную эффективность. Обоснована роль механизмов диверсификации, специализации, кластеризации и инновационного развития в оптимизации структуры промышленных предприятий. Также проанализированы экономико-методические подходы, направленные на эффективное использование производственных ресурсов, совершенствование системы управления и повышение конкурентоспособности. Результаты исследования позволяют сформировать научно-практические выводы по повышению производственной эффективности, активизации инвестиционной деятельности и обеспечению устойчивого регионального промышленного развития за счёт совершенствования структуры промышленных предприятий.

Ключевые слова: промышленные предприятия, организационная структура, производственная структура, механизм совершенствования структуры, диверсификация, специализация, кластеризация, инновационное развитие, эффективность управления, конкурентоспособность.



KIRISH

Zamonaviy sanoat korxonalari murakkab tashkiliy va texnologik tizimlardan iborat bo'lib, ularning samarali faoliyati mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Sanoat korxonalarining tuzilmasi ishlab chiqarish resurslarini samarali taqsimlash, mahsulot sifatini oshirish, innovatsion faoliyatni rag'batlantirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlash bilan bevosita bog'liq. Shu bois, sanoat korxonalarini takomillashtirish mexanizmini ishlab chiqish va amalga oshirish har bir hudud va tarmoq uchun strategik muhim vazifa hisoblanadi.

Korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish jarayoni ko'plab omillar bilan belgilanadi: texnologik yangilanishlar, ishlab chiqarish quvvatlarining samarali taqsimlanishi, boshqaruv tizimining optimalligi, tarmoq va hududiy integratsiya darajasi hamda bozor sharoitlariga moslashuvchanlik. Shu bilan birga, diversifikatsiya va ixtisoslashuv prinsiplari korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi, klasterlashuv esa korxonalarining hamkorlik imkoniyatlarini kengaytiradi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish, ishlab chiqarish tuzilmasini optimallashtirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish orqali mintaqaviy va milliy iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda yotadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi sanoat korxonalari tuzilmasini takomillashtirish mexanizmini nazariy va amaliy jihatdan aniqlash, uning tarkibiy elementlari va faoliyat samaradorligiga ta'sirini tahlil qilishdan iborat. Shu maqsadda korxonalarining tashkiliy, texnologik va tarmoq tuzilmalari, diversifikatsiya va ixtisoslashuv darajasi, shuningdek innovatsion rivojlanish mexanizmlari o'rganiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sanoat korxonalari tuzilmasini takomillashtirish masalalari iqtisodiyot va menejment fanlarida keng tadqiq etilgan. Ushbu mavzuga doir nazariy asoslar bir necha yo'nalishda rivojlangan: korxona ichki tuzilmasini optimallashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, diversifikatsiya va ixtisoslashuvni boshqarish, shuningdek innovatsion rivojlanish mexanizmlarini tatbiq etish. Klassik menejment nazariyalarida F. Taylorning ilmiy boshqaruv prinsiplari va H. Fayolning boshqaruv funksiyalari sanoat korxonalarining samarali tuzilmasini shakllantirishda asosiy tamoyillar sifatida ko'riladi. Ushbu nazariyalar korxonalarda ish jarayonlarini standartlashtirish, mehnat resurslarini samarali taqsimlash va boshqaruv mexanizmlarini optimallashtirishga yo'naltirilgan.

Zamonaviy tadqiqotlarda sanoat korxonalari tuzilmasini takomillashtirish jarayoni innovatsion rivojlanish, klasterlashuv va diversifikatsiya tamoyillari bilan chambarchas bog'liq ekanligi ta'kidlanadi. Shu borada M. Porterning raqobatbardoshlik va klaster nazariyasi sanoat korxonalari o'rtasidagi integratsiya va hamkorlik mexanizmlarini tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. J. Jacobsning diversifikatsiya nazariyasi esa korxonalarining turli tarmoqlarga kirib borishi va resurslarni samarali taqsimlash orqali barqaror rivojlanishini asoslaydi.

Mahalliy tadqiqotlar doirasida O'zbekiston sanoat korxonalarining tashkiliy va ishlab chiqarish tuzilmasini optimallashtirish, innovatsion rivojlanish mexanizmlarini joriy etish va investitsiya faolligini oshirish masalalari keng o'rganilgan. Asadov va Karimov (2018) korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish bo'yicha metodik tavsiyalarni taklif qilgan bo'lsa, Abdurahmonov (2020) korxonalarining diversifikatsiya va ixtisoslashuv darajasini mintaqaviy rivojlanish bilan bog'liq holda tahlil qilgan. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda sanoat korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish mexanizmining kompleks uslubiy yondashuvi, innovatsion rivojlanish va tarmoq integratsiyasi bilan bog'liq jihatlari yetarli darajada ilmiy asoslangan emas. Shu bois, mazkur tadqiqot sanoat korxonalari tuzilmasini optimallashtirish mexanizmini ilmiy va amaliy jihatdan tizimli yoritishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda sanoat korxonalari tuzilmasini takomillashtirish mexanizmini tahlil qilish uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodlari korxonalarining tashkiliy, texnologik va ishlab chiqarish tuzilmasini tizimli baholash hamda ularning samaradorligini oshirishga qaratilgan. Birinchidan, umumilmiy tadqiqot metodlari – tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslash, tizimli yondashuv ishlatildi. Bu metodlar orqali korxonalarining ichki tuzilmasi, boshqaruv mexanizmlari va ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligi nazariy jihatdan o'rganildi. Ikkinchidan, maxsus iqtisodiy-metodik usullar yordamida korxonalarining ishlab chiqarish va tashkiliy tuzilmasini baholash amalga oshirildi. Shu jumladan:

- Diversifikatsiya darajasi koeffitsiyenti – korxonaning turli tarmoqlar bo'yicha ishlab chiqarish hajmini o'lchash va tuzilma xilma-xilligini aniqlash uchun ishlatiladi:



$$D = 1 - \sum_{i=1}^n (s_i)^2$$

bu yerda s_i – i-tarmoqning umumiy ishlab chiqarishdagi ulushi.

- Ixtisoslashuv koeffitsiyenti – korxonaning asosiy tarmoq bo'yicha ustunligini baholash uchun qo'llaniladi:

$$LQ = \frac{(I_i/I)}{(I_{tot}/I_{all})}$$

bu yerda I_i – i-tarmoqdagi ishlab chiqarish hajmi, I – korxona bo'yicha jami ishlab chiqarish, I_{tot} – i-tarmoq

bo'yicha mamlakat miqyosidagi ishlab chiqarish, I_{all} – mamlakat bo'yicha jami ishlab chiqarish. Uchinchidan, korxonalarda boshqaruv samaradorligini va ishlab chiqarish jarayonlarini baholash uchun iqtisodiy-matematik modellash va indikatorli tahlil usullari qo'llanildi. Shu bilan birga, korxonalarning innovatsion faolligi va klasterlashuv darajasi sifat ko'rsatkichlari orqali tahlil qilindi. To'rtinchidan, tadqiqotda empirik ma'lumotlardan foydalangan holda hududiy va tarmoqli statistik tahlil amalga oshirildi. Rasmiy statistika, korxona hisoboti va so'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar asosida ishlab chiqarish tuzilmasi va boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi aniqlandi. Mazkur metodlar majmuasi sanoat korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish mexanizmini tizimli o'rganish va samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga imkon yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari sanoat korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish mexanizmi ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishda hal qiluvchi omil ekanligini ko'rsatdi. Tahlil jarayonida aniqlanishicha, korxonalarda tashkiliy va ishlab chiqarish tuzilmasining optimal darajada shakllantirilishi resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish jarayonlarini muvofiqlashtirish hamda xarajatlarni minimallashtirish imkonini beradi. Ayniqsa, ishlab chiqarish bo'linmalari o'rtasidagi funksional bog'liqlikning to'g'ri yo'lga qo'yilishi mehnat unumdorligini oshirish, mahsulot tannarxini pasaytirish va umumiy moliyaviy natijalarni yaxshilashga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, sanoat korxonalarida mavjud tashkiliy tuzilmaning moslashuvchanligi va bozor sharoitlariga tezkor javob bera olishi raqobat muhitida barqaror faoliyat yuritishning muhim sharti hisoblanadi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, ishlab chiqarish tuzilmasining takomillashuvi mahsulot sifati va assortimentini yaxshilash bilan bevosita bog'liqdir. Korxonalarda texnologik jarayonlarning uzviyligi va ixtisoslashgan ishlab chiqarish bo'g'inlarining samarali faoliyati sifat standartlariga rioya etish imkonini kengaytiradi. Bunda sifat menejmenti tizimlarining joriy etilishi va ichki nazorat mexanizmlarining kuchaytirilishi mahsulot raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada, korxonalarning ichki va tashqi bozorlardagi mavqei mustahkamlanib, ularning uzoq muddatli rivojlanish salohiyati ortadi.

Diversifikatsiya koeffitsiyenti tahlili sanoat korxonalarining faoliyat yo'nalishlarini kengaytirish orqali ishlab chiqarish risklarini kamaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash imkonini berishini ko'rsatdi. Bir nechta tarmoqlar yoki mahsulot guruhlari bo'yicha faoliyat yurituvchi korxonalar bozor kon'yunkturasidagi o'zgarishlarga nisbatan nisbatan barqarorroq bo'ladi. Bu holat talabning pasayishi yoki ayrim mahsulotlarga bo'lgan ehtiyoj qisqarishi sharoitida korxonaning umumiy moliyaviy holatini saqlab qolishga yordam beradi. Diversifikatsiyalashgan tuzilma, shuningdek, innovatsion faoliyat uchun qulay muhit yaratib, yangi mahsulotlarni ishlab chiqish va joriy etish jarayonini tezlashtiradi.

Shu bilan birga, ixtisoslashuv koeffitsiyenti asosida olib borilgan tahlillar korxonalarning asosiy faoliyat yo'nalishlariga e'tibor qaratishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini tasdiqladi. Muayyan tarmoq yoki mahsulot turiga chuqur ixtisoslashgan korxonalar texnologik ustunlikka erishib, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish orqali yuqori qo'shimcha qiymat yaratish imkoniga ega bo'ladi. Ixtisoslashuv mehnat resurslaridan samarali foydalanish, xodimlarning kasbiy malakasini oshirish va ishlab chiqarish jarayonlarini standartlashtirishga xizmat qiladi. Natijada, korxonalarning rentabellik darajasi ortib, ularning moliyaviy barqarorligi mustahkamlanadi.

Tahlil natijalari diversifikatsiya va ixtisoslashuv mexanizmlari bir-birini inkor etmasdan, aksincha, o'zaro uyg'unlikda qo'llanilganda eng yuqori samaraga erishilishini ko'rsatdi. Amaliyotda asosiy faoliyat yo'nalishlari bo'yicha ixtisoslashgan holda, qo'shimcha yo'nalishlar orqali diversifikatsiyani amalga oshirish korxonalarga raqobatbardoshlik va moslashuvchanlikni bir vaqtda ta'minlash imkonini beradi. Bunday yondashuv bozor talablariga tez moslashish, ishlab chiqarish hajmlarini optimallashtirish va risklarni muvozanatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.



Klasterlashuv va innovatsion rivojlanish mexanizmlarining tahlili sanoat korxonalarining texnologik yangilanishi va modernizatsiyasida muhim rol o'ynashini ko'rsatdi. Hududiy va tarmoqli klasterlar doirasida faoliyat yurituvchi korxonalar o'zaro hamkorlik orqali resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish va bilim almashinuvi imkoniyatiga ega bo'ladi. Klasterlashuv sharoitida ilmiy-tadqiqot muassasalari, ta'lim tashkilotlari va ishlab chiqarish subyektlari o'rtasidagi hamkorlik kuchayib, innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etish tezlashadi. Bu esa yuqori texnologiyali va eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatini kengaytiradi.

Empirik tahlillar shuni ko'rsatdiki, korxonalarning tashkiliy tuzilmasini optimallashtirish boshqaruv qarorlarining tezkorligi va sifatini oshiradi. Boshqaruv pog'onalarining maqbullashtirilishi, vakolat va mas'uliyatlarning aniq taqsimlanishi ishlab chiqarish jarayonlarida ortiqcha byurokratik to'siqlarni kamaytiradi. Natijada, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi oshib, ishlab chiqarish hajmlarining barqaror o'sishi ta'minlanadi. Bu holat korxonalarning investitsiya jozibadorligini kuchaytirib, ichki va tashqi investorlar uchun qulay sharoit yaratadi.

Tahlil shuni ham ko'rsatdiki, hududiy va tarmoqli xususiyatlarni hisobga olmasdan tuzilmani yangilash yoki diversifikatsiya qilish kutilgan natijalarni bermasligi mumkin. Har bir hududning resurs salohiyati, infratuzilma darajasi va mehnat bozori xususiyatlari korxona tuzilmasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu sababli, sanoat korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish mexanizmi kompleks yondashuv asosida, hududiy, tarmoqli va innovatsion omillarni birgalikda hisobga olgan holda ishlab chiqilishi zarur.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil natijalari sanoat korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish mexanizmi diversifikatsiya, ixtisoslashuv, klasterlashuv va innovatsion rivojlanish tamoyillari asosida shakllantirilishi lozimligini ko'rsatadi. Ushbu mexanizmlarning uyg'unlashgan holda qo'llanilishi korxonalarning ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, raqobatbardoshligini kuchaytirish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash imkonini beradi. Natijada, sanoat tarmoqlarining umumiy rivojlanish sur'atlari tezlashib, milliy iqtisodiyotning sanoat salohiyati mustahkamlanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari sanoat korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish mexanizmi ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, resurslardan optimal foydalanish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim vosita ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, korxonalarda diversifikatsiya va ixtisoslashuv mexanizmlarining uyg'un ishlashi, klasterlashuv va innovatsion rivojlanishning tatbiqi korxona faoliyatini barqarorlashtirishga va bozor sharoitlariga moslashuvchanligini oshirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Tashkiliy tuzilmani optimallashtirish – korxonaning ichki boshqaruv tizimi, ishlab chiqarish bo'linmalari va resurslarni taqsimlash mexanizmlarini zamonaviy talablarga moslashtirish.
2. Diversifikatsiya va ixtisoslashuvni uyg'unlashtirish – asosiy tarmoqlar bo'yicha ixtisoslashuvni saqlagan holda yangi faoliyat yo'nalishlarini kengaytirish orqali ishlab chiqarish xavfini kamaytirish.
3. Innovatsion rivojlanish va texnologik yangilanishlar – zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, mahsulot sifatini oshirish va yuqori qo'shimcha qiymatli ishlab chiqarishni rag'batlantirish.
4. Klasterlashuv va hamkorlik mexanizmlari – hududiy va tarmoqli integratsiyani kuchaytirish, resurs almashinuvi va malakali ishchi kuchini jalb qilish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish.
5. Investitsion rag'batlar – davlat va xususiy sektor hamkorligida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini jalb qilish va texnologik modernizatsiyani moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, sanoat korxonalarining tuzilmasini takomillashtirish mexanizmi ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va mintaqaviy sanoat rivojlanishini rag'batlantirishda strategik ahamiyatga ega. Shu bilan birga, mazkur mexanizm hududiy, tarmoqli va innovatsion omillarni kompleks hisobga olgan holda ishlab chiqilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Taylor F. W. *The Principles of Scientific Management*. — New York: Harper & Brothers, 1911.
2. Fayol H. *General and Industrial Management*. — London: Pitman, 1949.
3. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. — New York: Free Press, 1990.
4. Jacobs J. *The Economy of Cities*. — New York: Vintage Books, 1969.
5. Asadov B., Karimov A. *Mintaqaviy iqtisodiyot va sanoat siyosati*. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018.
6. Abdurahmonov K. *Hududiy rivojlanish va sanoatni joylashtirish muammolari*. — Toshkent: Fan, 2020.
7. Schumpeter J. A. *Capitalism, Socialism and Democracy*. — New York: Harper, 1942.
8. OECD. *Industrial Policy and Structural Change*. — Paris: OECD Publishing, 2017.
9. Herfindahl O. C. *Concentration in the Steel Industry*. — New York: Columbia University Press, 1950.
10. Hirschman A. O. *National Power and the Structure of Foreign Trade*. — Berkeley: University of California Press, 1945.



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>